

РОЗРАХУНОК КРИТЕРІЮ ВЗАЄМОДОПОВНЮВАНOSTІ ГАЛУЗЕЙ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Маркевич Т.В.

В статті розкрито поняття критерію взаємодоповнюваності інвестицій по галузям сільського господарства та наведено розрахунки по обґрунтуванню його значимості.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Нині тенденції інвестування сектору АПК склалися таким чином, що очевидна перевага галузі рослинництва, як потенційного об'єкту інвестування. Тоді як, розвиток галузі тваринництва має обернені тенденції, що виражається у спаді виробничих потужностей даної галузі та масового вирізання поголів'я худоби.

Такі процеси в сільському господарстві призводять до скорочення виробництва м'ясо-молочної продукції, згортання потужностей виробництва вітчизняних переробних підприємств, підвищення імпорту тваринницької продукції низької якості, зростання продукції на м'ясо-молочному ринку з ненатуральної сировини, скорочення робочих місць в сільському господарстві тощо.

Обґрунтування доцільності інвестування галузі тваринництва є важливим завданням вчених-економістів сьогодення, оскільки переважна частина додаткових капіталовкладень направляється у виробництво продукції галузі рослинництва (як вітчизняних інвесторів, так і іноземних). Нарощування виробничих потужностей тваринницької галузі сприятиме збільшенню кількості якісної, екологічно чистої продукції тваринництва на ринку, це, в свою чергу, може позитивно вплинути на зростання конкурентоспроможності вітчизняних виробників, створення додаткових робочих місць, як в сільському господарстві, так і в переробній промисловості. При умові створення державою сприятливих умов для виходу вітчизняних товаровиробників на світові ринки, безумовно вітчизняна продукція може бути конкурентоспроможною.

Мета статті - розкриття поняття критерію взаємодоповнюваності інвестицій по галузям сільського господарства, наведення розрахунків по підтвердженню наявності даного критерію та на його базі обґрунтувати тісноту виробничого взаємозв'язку, що в подальшому може позитивно вплинути на інвестування в тваринницьку галузь.

Аналіз останніх досліджень: вивченням питання інвестицій в аграрній сфері займаються такі вчені-економісти як: Чупліс В.А., Кісіль М.І., Олійник О.В., Пенькова О.Г., Мертенс А. тощо. Певним недоліком в науковій спрямованості даних науковців є деяка односторонність висвітлення питання інвестування сектору АПК. Оскільки основний акцент в їхніх дослідженнях робиться переважно на фінансове чи інформаційне забезпечення протікання інвестиційних процесів, або акцентується на визначенні майбутньої вартості чи загальної дохідності інвестованого капіталу.

На нашу думку, упущено вагомий елемент інвестиційного процесу саме в сільському господарстві, елемент виробничої взаємодії галузей аграрного сектора економіки, вплив якого неможна ігнорувати при розгляді питання ефективності інвестицій в сільському господарстві..

Суттєвого значення при цьому також має стратегічна вагомість сільськогосподарського виробництва загалом, та окремих його галузей зокрема. Наразі, як вже зазначалось, в більшій мірі інвестується галузь рослинництва, це зумовлено строками окупності інвестиційних ресурсів, наявною ресурсною базою господарств, ціною ситуацією на ринку та рівнем впливу держави на керуваність економічних процесів щодо продукції сільського господарства. Але виробництво продукції галузі тваринництва є також перспективним, проте інвестиції в дану галузь носять вже довгостроковий характер окупності вкладень.

Виклад основного матеріалу: Ринок у процесі свого функціонування пов'язує між собою всіх його учасників: виробників, переробників, споживачів. Зростання попиту або зміна пріоритетів споживачів, чи зростання конкуренції змушують суб'єктів на ринку пристосовуватись до будь-яких змін. В залежності від виробничого процесу це зумовлює інтенсивне використання техніки, впровадження новітніх технологій, розробку нових стратегій на напрямів виробництва тощо. А це в будь-якому разі вимагає додаткового фінансування.

Нині ситуація в сільському господарстві склалась таким чином, що більша частина інвестиційних ресурсів зосереджується в галузі рослинництва (що зумовлено рядом причин). Безумовно, з огляду на строки окупності вкладень, економічну їх ефективності та обсяги залучення фінансових ресурсів, такі тенденції виправдовуються. Але з іншого боку постає питання, не лише про подальший розвиток виробництва тваринницької галузі, а й про існування її в сільськогосподарських підприємствах загалом.

Як наслідок, відбувається значне зниження певних показників економічного та соціального характеру, таких як: рівень конкурентоспроможності галузі, обсяг виробництва м'ясо-молочної продукції, кількість працевлаштованого населення, кількість екологічно чистої продукції на ринку, а головне зростає загроза залежності вітчизняних споживачів від імпортової продукції (що досить часто є невисокої якості).

На нашу думку, виробництво продукції галузі тваринництва нині є не самим пріоритетним напрямом діяльності для багатьох агроформуваль на території України. Але при раціональному розподіленні ресурсної бази та розробці оптимальних шляхів залучення додаткових капіталовкладень, дана галузь може і буде приносити прибутки. Відповідно, для досягнення такого результату у тваринницьку галузь мають спрямовуватись додаткові фінансові ресурси у вигляді інвестицій.

Для підвищення ефективності інвестування галузі тваринництва слід звернути увагу на тісноту виробничого взаємозв'язку між галузями сільського господарства. На основі цього можна визначити критерій взаємодоповнюваності інвестування по галузям. Ми вважаємо, що, інвестиції в одну з галузей обов'язково матимуть

позитивний вплив та відображення у виробничому процесі іншої. Більш наглядно це можна зобразити, розглянувши взаємозв'язок по схемі «тваринництво - рослинництво».

Тобто можливо розрахувати, яку вигоду приносить виробництво продукції тваринництва (не враховуючи безпосередньо отриманий прибуток від реалізації) для суміжної виробничої галузі, тобто галузі рослинництва. Такий розрахунок, в подальшому, дозволить більш наглядно обґрунтувати не лише економічну ефективність функціонування галузі в межах господарства, з подальшою її перспективою розвитку, а й наголосити на створенні економічного ефекту в іншій виробничо пов'язаній галузі.

Методика проведення даних розрахунків є досить простою і базується на порівнянні результатів

отриманих від тваринницької галузі (в грошовому виразі) середині господарства з ринковими цінами.

Доречність даного розрахунку, на нашу думку, полягає у підвищенні значення тваринницької галузі для агропромислових підприємств, з подальшим їх розвитком та нарощуванням виробничих потужностей, шляхом залучення до виробничого процесу даної галузі додаткових капіталовкладень.

Вагомим є вирішення даного питання саме нині, оскільки зростає зацікавленість іноземних інвесторів в інвестування до сектору АПК України, тому важливо звернути увагу потенційних інвесторів саме на галузь тваринництва, як досить перспективну та прибуткову.

Розглянемо дані таблиці 1, які розраховані на базі господарства «Велетень» Глухівського району Сумської області.

Таблиця 1

Розрахунок умовної прибутковості виробництва побічної продукції галузі тваринництва для рослинницької галузі

	2009 рік	2010 рік	В середньому за 2009-2010 р.р.
Інвестиції в тваринництво, тис.грн	1104	606	855
Виробництво валової продукції в співставних цінах 2005 року, тис.грн	5698,0	5259,0	5478,5
Рентабельність, %	11,4	36,1	23,75
Вихід побічної продукції (гній), т	16923	15277	16100
Вміст доступних поживних речовин, ц: Азоту Фосфору Калію	1015,4	916,6	966
	389,2	351,4	370,3
	846,1	763,08	804,6
Сукупні витрати на виробництво побічної продукції, тис.грн	441,7	546,7	494,2
Ринкова вартість побічної продукції за вмістом поживних речовин, тис.грн	1156,2	1569,7	1363,0
Умовний прибуток від побічної продукції галузі тваринництва для галузі рослинництва, тис.грн	714,5	1023,0	868,8

Джерело розраховано автором на основі власних досліджень

Умовна прибутковість – це рівень ефективності у грошовому чи натуральному вигляді досягнутий під час виробництва в галузі, при цьому прямо пропорційно чи опосередковано пов'язаний із зростанням прибутковості суміжної галузі або зниженням собівартості виробництва по цій же галузі.

Аналізуючи табличні дані можемо стверджувати, що виробництво такої побічної продукції галузі тваринництва як гній, заощадило для господарства в середньому за період 868,8 тис.грн. Саме таку умовну прибутковість, у порівнянні з витратами господарства та ринковою вартістю продукції, забезпечило виробництво галузі тваринництва.

Зауважимо, що крім створення додаткового економічного ефекту відносно галузі рослинництва, виробництво продукції тваринництва може бути рентабельним та приносити прибуток, що доводять табличні дані. Як бачимо рентабельність виробництва продукції тваринництва в середньому за 2009-2010 року в господарстві склала 23,75%. Негативним є зменшення виробництва валової продукції в порівняльних цінах 2005 року на 439 тис.

При цьому відмітимо прямо пропорційність зростання обсягів валового виробництва продукції співставних цінах з обсягами інвестування в дану галузь. Наразі зниження обсягів інвестицій на 45,1% вплинуло на спад виробництва в співставних цінах на 7,7%.

Але тут хочеться звернути увагу на той факт, що рентабельність зросла на 24,7 п.п., що говорить про довгостроковість впливу інвестицій у даній галузі, адже обсяги інвестицій знижуються, а рентабельність продовжує зростати.

Окрім виробництва побічної продукції, наявність галузі тваринництва сприяє раціоналізації структури сівозмін у господарстві та підвищує рівень культури землекористування. Тобто до загального сівозміни у включаються кормові трави, які, в свою чергу, позитивно впливають на хімічний склад ґрунту, сприяючи поліпшенню його якості. Основними кормовими культурами, що використовуються у сільськогосподарських підприємствах Сумської області для заготівлі сіну та сінажу вважають багаторічні та однорічні трави.

Зокрема така кормова трава як люцерна, при її включенні до структури сівозміни, залишає після себе в ґрунті близько 120 кг азоту на один гектар, віка – близько 70 кг азоту на 1 гектар. В такому разі ми можемо розрахувати економічний ефект від вирощування кормових трав у загальній структурі сівозміни у грошовому виразі, що виражається у покращенні якості ґрунту в структурі землекористування підприємства (таблиця 2).

Виходячи з розрахункових даних можемо говорити, про загальну ефективність від посівів багаторічних та однорічних трав для галузі рослинництва, у вигляді поліпшення якості ґрунту (за умов збагачення його азотом), в середньому на 843,6 тис.грн.

Таблиця 2

Розрахунок умовної ефективності кормових трав у загальній структурі сівозмін у грошовому виразі (за даними ТОВ «Велетень» Глухівського району Сумської області)

Показники по кормовим культурам за два роки	Площа посівів, га	Кількість доступного азоту, кг	Ринкова вартість азоту, грн.	Середнє значення поліпшення у грошовому виразі, тис.грн
Багаторічні трави (люцерна): 2009 р. 2010 р.	703 658	84360 78960	413364 576408	494,9
Однорічні трави (віка на зел корм, віка на зерно): 2009р. 2010 р.	743 866	52010 60620	254849 442526	348,7
Всього, тис.грн	-	-	-	843,6

Джерело розраховано автором на основі власних досліджень

Розрахунок, наведений в таблиці №2, дає змогу, на основі ринкових цін на добрива, розрахувати умовну економічну ефективність вирощування даних культур для галузі рослинництва, при тому що дані культури не являються такими, що вирощуються з метою їх реалізації на ринку.

Звернемо увагу на той факт, що цін реалізації на продукцію рослинництва протягом року зазнає значних коливань, від найнижчого рівня восени (одразу після збирання врожаю) до найвищого рівня приблизно у березні місяці. За таких умов, господарства, які мають тваринницьку галузь в змозі покривати свої поточні витрати за рахунок її прибутку, при цьому продукція рослинництва реалізується в більш пізні строки, за сприятливої ціни.

Тобто, при відсутності прямого впливу на рівень прибутковості галузі рослинництва, наявність тваринницької галузі дозволяє господарству збільшувати при-

буток від реалізації продукції рослинництва, шляхом її продажу за вищу ціну на ринку, виникає ефект умовної прибутковості галузі тваринництва, який реалізовується або має своє відображення у прибутку від реалізації продукції рослинництва (таблиця №3).

Проаналізувавши дані таблиці можемо стверджувати, що при покритті поточних витрат за рахунок галузі тваринництва і збереженні продукції до більш пізніх строків, підприємство збільшило свій прибуток загалом на 4321,6 тис.грн у 2009 році та 9498,0 тис.грн у 2010 році.

Зауважимо що даний розрахунок є дещо узагальнюючим, оскільки ми припускаємо, що 90% продукції галузі рослинництва реалізується не в період після збирання врожаю, коли ринок перенасичений продукцією, а в весняний період, коли ціна на продукцію рослинництва значно вища.

Таблиця 3

Розрахунок умовного додаткового прибутку галузі рослинництва (на прикладі ТОВ «Велетень» Глухівського району Сумської області)

Показники для розрахунку	Сільськогосподарські культури			
	Пшениця Зкл	Ріпак	Соняшник	Соя
Ринкова ціна, грн/т:				
08.2009 р.	947	2700	2247	3550
03.2010 р.	1240	3050	3115	3200
08.2010 р.	1535	3500	3430	2898
03.2011 р.	2123	4900	4780	3890
Різниця в ціні за період, грн:				
2009 рік	293	350	868	-350
2010 рік	588	1400	1350	992
Валовий збір, тонн:				
2009 рік	9800	2194	1400	150
2010 рік	10800	1580	1100	510
Розрахунковий реалізаційний обсяг, тонн:				
2009 рік	8820	1974,6	1260	135
2010 рік	9720	1422	990	459
Умовна прибутковість галузі тваринництва, тис.грн:				
2009 р.	2584	691,1	1093,7	-47,2
2010 рік	5715,4	1990,8	1336,5	455,3

Джерело: Розраховано автором на основі власних досліджень

В ТОВ «Велетень» продукція рослинництва 2009 року була реалізована навесні 2010 року за цінами, що перевищували мінімальні (сформовані одразу після збирання врожаю) на: пшениця – 293 грн/т., ріпак – 350 грн/т., соняшник – 868 грн/т. В 2010 році ці показники мали тенденцію до зростання і різниця склапа вже: пшениця – 588 грн/т, ріпак – 1400 грн/т, соняшник – 1350 грн/т, сої – 992 грн/т.

Безумовно існує ризик програшу в ціні, підтвердженням чого є показник ціни на сою 2009 року, що зни-

звився навесні на 350 грн. Проте динаміка ринкових цін свідчить про те, що більша вірогідність саме в зростанні ціни, а не навпаки.

Для більш деталізованого аналізу умовної ефективності щодо підвищення прибутковості галузі рослинництва необхідно співставити ринкові реалізаційні ціни кожного місяця зберігання продукції з поточною ціною, орієнтуючись на частку прибутку тваринницької галузі, що може бути спрямована на покриття поточних витрат господарства (а саме витрат галузі рослинництва).

Загалом було встановлено, що співвідношення виробництва валової продукції у співставних цінах 2005 року до обсягу інвестицій в 2009р. склало 5,16 грн, а в 2010 р. – 8,68 грн. При цьому, використовуючи таку ж аналогію розрахунку можемо констатувати, що умовна корисність від виробництва побічної продукції тваринництва для рослинництва у 2009 році склала 0,65 грн, а в 2010 році - 1,69 грн, від оптимізації структури сівозмін за рахунок кормових культур у 2009 році – 0,6 грн, а в 2010 році – 1,68 грн.

Щодо умовної прибутковості галузі тваринництва у загальній прибутковості рослинництва, то в 2009 році співвідношення умовного ефекту до обсягів інвестування становили 3,96 грн, а 2010 році вже 14,9 грн. Таке підвищення показника не можна пов'язувати лише з ефективністю використання інвестицій, це також зумовлено ціною ситуацією на ринку сільськогосподарської продукції.

Також використовуючи дану методику розрахунків можна більш детально, аналізуючи кожний місяць року, визначити який саме економічний ефект був досягнутий у господарстві за рахунок тієї чи іншої галузі. Це в перспективі на подальший розвиток дасть змогу розробки інвестиційної стратегії з точнішою структурою оптимізації наявності ресурсною бази та мінімізацією витрат і зниженням собівартості виробництва.

Висновок: Критерій взаємодоповнюваності інвестицій по галузям сільського господарства – це показник, який вказує на умовний додатковий ефект від капі-

таловкладень в одну галузь, що може вплинути на результативність іншої галузі.

Використання даного критерію у розрахунку ефективності інвестицій саме в сільському господарстві зумовлено специфікою виробничого процесу в ньому, що характеризується (крім всього іншого) наявністю суттєвого виробничого взаємозв'язку між галузями. Розрахунок критерію взаємодоповнюваності інвестицій по галузям дає змогу визначити ступінь виробничої взаємодії між галузями та спрогнозувати ймовірну ефективність для галузі, яка не мала прямого фінансування.

Доречність приведених у статті розрахунків полягає в поглибленні обґрунтування інвестування у виробництво продукції галузі тваринництва, що в свою чергу, буде результативним не лише для безпосереднього об'єкта інвестицій, а й сприятиме поліпшенню економічних показників суміжної галузі (галузі рослинництва).

Також значимість даного показника полягає у підтвердженні доцільності тваринницької галузі для аграрного підприємства, з огляду на перспективність його зростання, розширення виробництва, нарощування потужностей та поліпшення економічних показників.

Визначення та розрахунок даного показника дозволяє деталізувати аналіз інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства, підвищити вірогідність розрахунків та сприятиме визначенню граничного порогу ефективності інвестицій для підприємств аграрного сектору економіки.

Література

1. Інвестування в аграрній сфері: навч. посіб. / Чупіс А.В., Борисова В. А., Масенко В.К./ – Суми: Довкілля., 2006. – 260с.
2. Кисіль М.І. Сучасні тенденції та шляхи активізації інвестиційного процесу в АПК // Вісник СНАУ. Серія: Фінанси та кредит №2, 1999. – с.118-124
3. Олійник О.В. Проблеми фінансування відтворення активів сільськогосподарських підприємств // Збірник наукових праць Луганського аграрного університету. – 2003. - №24 (36).- с.49-56
4. Пенькова О.Г. Інформаційне забезпечення інвестиційних процесів в регіонах // Формування ринкових відносин в Україні : Збірник наукових праць. Спеціальний вип. до №7-8 «Інвестиції XXI століття: соціальні орієнтири»/ Наук. Ред.. І.К. Бондар. – К. – 2003.- с. 176-178
5. А. Мертенс Інвестиції: курс лекцій по современной финансовой теории: К.: Киевское инвестиционное агентство, 1997. – 416с

УДК 631.151.61(477)

ВЕРТИКАЛЬНО-ІНТЕГРОВАНІЙ РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ніценко В.С.

В дослідженні міститься оцінка функціонування підприємств аграрного сектору економіки. Значна увага приділена питанню ефективного функціонування вертикально-інтегрованих структур – агрохолдингів, які є найбільшими операторами ринку

Постановка проблеми. Розвиток сільського господарства в Україні останніми роками супроводжується низьким рівнем використання земельних, матеріальних, інших ресурсів, зниженням урожайності сільськогосподарських культур, продуктивності тварин, падінням ціни на продукцію, зниженням оплати праці працівників, старінням матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва тощо. Тому не дивно, що відбуваються процеси агропромислової інтеграції, направлені на злиття та поглинання збанкрутілих або підприємств, що знаходяться в стані кризи, фінансово потужними вертикально-інтегрованими структурами.

Аналіз останніх досліджень. Вертикально-інтегрований розвиток сільського господарства характеризується зосередженням як вітчизняного, так і іноземного капіталу на території нашої країни. Питанням

агропромислової інтеграції присвячені роботи таких вчених як: В.Г. Андрійчука, М.Д. Бабенка, І.М. Буробкіна, Ю.О. Нестерчук, Є.А. Попова, П.Т. Саблука, М.Л. Ушвицького та ін. Їхні дослідження містять теоретичні обґрунтування інтеграції в сільському господарстві, методологічні основи вертикальної інтеграції, ефективність функціонування даних структур в сучасних умовах господарювання. Найбільш поширеною формою вертикально-інтегрованих структур є агрохолдинги, увагу на розвитку яких ми зосередимо в даному дослідженні.

Метою статті є обґрунтування теоретичних та практичних особливостей розвитку вертикально-інтегрованих структур на просторі України, їх вплив на розвиток сільського господарства.

Результати дослідження. Економічна ефективність показує кінцевий корисний результат від застосу-